

ПЕРЕЗВОЛОЖЕНІ БІОТОПИ ТРАВ'ЯНОГО ТИПУ УКРАЇНИ: БОЛОТНА ТА ПРИБЕРЕЖНО-ВОДНА РОСЛИННІСТЬ

Гнатюк Наталія Олександрівна

кандидат біологічних наук, доцент,

Уманський національний університет садівництва

ORCID: 0000-0002-4159-9924

Мельничук Альона Олексіївна

студент, Уманський національний університет садівництва

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4639/>

Екосистеми є важливою категорією для збереження різноманітності на всіх рівнях життя. Проблема, таким чином, полягає у виборі рівня (розміру) екосистеми, який відображає умови існування видів, розвиток симбіонтів.

Саме, тому для цього й характерно виокремити екосистему топологічного рівня, якою є біотоп, що служить середовищем проживання пов'язаної біоти (рослин, тварин, грибів і мікробів), забезпечуючи цілісність і маючи специфічні розміри, достатні для розвитку і відтворення популяцій видів. Однорідність – умова існування, що керується дією одного з найважливіших зовнішніх факторів і однотипною реакцією на ці впливи.

Дослідженням біотопів займалися такі науковці як: Дідух Я. П., Борсукевич Л. М., Давидова А. О., Дзюба Т. П., Дубина Д. В., Ємельянова С. М., Коломійчук В. П., Куземко А. А., Кучер О. О., Мойсієнко І. І., Пашкевич Н. А., Фіцайло Т. В., Ходосовцев О. Є., Царенко П. М., Чусова О. О., Шаповал В. В., Ширяєва Д. В. [2].

Біотоп (грец. βίος – життя і грец. τόπος – місце) – ділянка земної поверхні з більш-менш однорідними умовами існування (грунт, мікроклімат тощо). Біотоп – основна екологічна одиниця для класифікації регіонів земної поверхні за ступенем їх подібності [1].

Загальне проективне покриття групи 80-100%. Вертикальна структура характеризується двома рівнями диференціації [2, с. 83].

Верхній шар товстий (60-80%), висотою 120-150 (іноді 200-250) см, у ньому ростуть високі трав'янисті геліофіти (*Phragmites australis* (Очерет звичайний), *Typha angustifolia* (Рогіз вузьколистий), *Typha latifolia* (Рогіз широколистий), *Iris pseudacorus* (Півники болотяні), *Scirpus lacustris* (Куга озерна), *Schoenoplectus triqueter* (Куга тригранна), *Acorus calamus* (Лепеха звичайна), *Equisetum fluviatile* (Хвощ багновий), *Zizania latifolia* (Дикий рис), *Sparganium erectum* (Їжача голівка пряма), *Rumex hydrolapathum* (Щавель прибережний), *Glyceria maxima* (Лепешняк великий)) [2, с. 83].

Thelypteris palustris (Болотяна папороть звичайна), *Carex acuta* (Осока гостра), *Carex pseudocyperus* (Осока несправжньоосмикавцева), *Carex riparia* (Осока побережна), *Carex elata* (Осока висока), *Alisma plantago-aquatica* (Частуха подорожникова), *Sagittaria sagittifolia* (Стрілиця звичайна), *Butomus umbellatus* (Сусак звичайний) та інші, поширені в районах з низьким рівнем води та товстим мулистим субстратом [2, с. 83].

Наводний ярус середньогустий (15-20%) утворений *Lemna minor* (Ряска мала), *Spirodela polyrrhiza* (Завитка ряснокоренева), *Hydrocharis morsus-ranae* (Жабурник звичайний), *Salvinia natans* (Сальвінія плавуча) [2, с. 83].

Підводний в угрупованнях представлений поодинокими еугідатофітами (*Ceratophyllum demersum*, *Elodea canadensis*) [2, с. 83].

Умова їхнього існування евтрофні, прісноводні та слабосолоні мілководдя з нейтральною або слаболужною реакцією середовища, а також помірною поверхнею та значними коливаннями рівня води протягом вегетаційного періоду, пісок товщиною 40-100 (120) см, мулисто-піщані, мулисті нижні відкладення.

Поширюються переважно в лиманах та басейнах степових річок (Дністер, Південний Буг, Дніпро, Сіверський Донець) – часто прибережні ділянки водосховищ і проток Північного Причорномор'я – спорадично. Приазов'я – дуже рідко. Призначаються вони для зміцнення набережної, очищення води, захист від ерозії, відновлення, ресурси, стабілізація, захист води. Охороняються у Дунайському та Чорноморському біосферних заповідниках, Дніпровсько-Орільському природному заповіднику, Національних природних парках: «Великий Луг», «Бузький Гард», «Нижньодніпровський», та інших заповідних об'єктах [2, с. 83].

Salvinia natans (Сальвінія плавуча), включена до Переліку видів Додатку I Бернської конвенції, Червоної книги України та Червоного списку водних макрофітів України, часто зустрічається групами) [2, с. 83].

Види *Volboschoenus* домінували в осадових біотопах з низьким рівнем солоності в мілководних прибережних районах з евтрофними, закритими, помірно проточними водами з низькою солоністю та короткозатопленими осадовими прибережними районами з низькою солоністю. Супіщані мулисті ґрунти з товщиною води 20-50 см переважно на півдні України, але зустрічаються також на слабозасолених ділянках лівобережжя Дніпра, Закарпаття та Прикарпаття [3, с. 5].

Слабосолоні мулисті субстратні біотопи, де домінує *Scirpus tabernaemontani*, характерні для слабо- та мезосолонцюватих водно-болотних угідь із мулистим дном – мілководних замкнутих помірно проточних водойм, затоплених ділянок колишніх водойм, постійних і сезонних поверхневих затоплення струмків. Найбільшу площу займають Причорномор'я та Приазов'я [3, с. 5].

Слабосолоні мулові субстратні біотопи з домінуванням *Eleocharis uniglumis* займають низинні ділянки колишніх водосховищ, переважно ділянки затоплення слабо- та середньосолоними грязями в українських степах [3, с. 5].

Біотопи грязьового субстрату з низькою солоністю, де домінує *Typha laxmannii*, займають пишні низькосолоні прибережні території з товщиною води 30–50 см і складаються з мулу, мулистого піску та мулу. є незначним як осад земної кори якості. Широко поширений у Причорномор'ї, рідше зустрічається на Закарпатті та Закарпатті [3, с. 5].

Якщо ж розглядати, більш детально перезволожені біотопи трав'яного типу р. Сіверський Донець, то можна виокремити певні особливості.

Для долини річки Сіверський Донець характерні нерівності руслової мережі та низька затопленість. З 2010 р. розпочато геоботанічне дослідження долини Сіверського Дінця, в результаті якого зібрано понад 600 геоботанічних описів водойм і вологих місцезростань, класифікація та екологія рослинності, визначено особливості диференціації фітоценозів [4, с. 5].

Затоплені біотопи приурочені до мілин і берегів Сіверського Дінця та його великих приток, прісних і солонуватих озер, стариць, ставків, водосховищ, заплавних і заплавних заплав, сухих і заростаючих водойм. Вони класифіковані згідно з Українським національним каталогом біотопів. Для кожного біотопу наведено синтаксичну схему рослинності на основі продромальної еколого-ботанічної класифікації рослинності України, стислий опис екологічних умов зростання та поширення в долині річки Сіверський Донець, надається у вигляді списку біотопів, включених до Резолюція 4 Бернської конвенції [4, с. 5].

Таким чином, біотопи України займають важливе місце у формуванні біоценозів та підтриманні збереження всіх рівнів життя. Адже, саме вони забезпечують більш-менш одноманітні форми існування живих організмів. Перезволожені біотопи трав'яного типу зберігають болотну та прибережно-водну рослинність, створюючи характерні умови для їх існування.

Список використаних джерел:

1. Біотоп [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.html>
2. Біотопи степової зони України / Ред. академік НАН України Я. П. Дідух. – Київ – Чернівці: ДрукАРТ, 2020, 392 с.
3. Класифікація рослинності та біотопів України / За ред. акад. НАН України Я. П. Дідуха. – Київ, 2020. – 149 с.
4. Освітні та наукові виміри природничих наук / [ред-кол.: А. О. Корнус (голова), Л. П. Міронець, О. М. Бабенко та ін.], м. Суми 2021. 234 с.